

[halikhot tsitsit] sive dissertatio philologico-theologica de hebræorum vestibus fimbriatis ... / quam ... præside ... Matthæo Hillero ... sistit autor M. Georgius Bartholomæus Bausch.

Contributors

Bausch, Georgius Bartholomæus.
Hiller, Matthæus, 1646-1725.

Publication/Creation

Tübingen : J.C. Reisius, 1701.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/azd9a9hj>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.



Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

עמי עשו
הליכות ציצית

Sive

Dissertatio Philologico-Theologica

DE

HEBRÆORUM
VESTIBUS FIMBRIATIS

Quam

Occasione Loci Numer. XV. 37. seqq.

BENIGNO VENERANDI THEOLOGORUM ORDINIS
INDULTU,

P R Æ S I D E

Viro Excellentissimo, Amplissimo atque Spectabili

D N. MATTHÆO HILLERO,

SS. Theol. Extraordin. Græcæq; & Oriental. Lingg.

Prof. Publ. ordinario.

Fautore & Præceptore omni honoris cultu prosequendo,

Placido Eruditorum examini sistit

A U T O R

M. GEORGIUS BARTHOLOMÆUS Wausch/ Ulmanus.

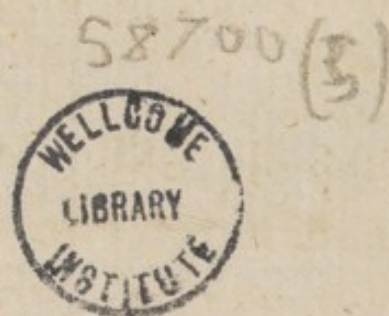
Ad d. 26. Augusti herr. ante & pomerid. Anno M D CCI.

IN AULEA THEOLOGORUM NOVA.

TUBINGÆ,

Ex Officina JOHANN. CONRADI REISL.

DEO
PATRIÆ
PARENTI
ET
AMICIS.



כהנ"ו

TEXTUS ORIGINALIS HEBRÆUS.

Numer. XV. 37. 38. 39. 40. 41.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
 אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדִרְתָּם וְנָתַנּוּ
 עַל־צִיצִית הַכֶּנֶף פֶּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ
 וְזָכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת יְהוָה וְעָשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתּוּרוּ אַחֲרֵי
 לְבַבְכֶּם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ
 וְעָשִׂיתֶם אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי וְהֵייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְהוָה
 אֵל הֵיכַל אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים
 אֲנִי יְהוָה אֵל הֵיכַל:

Chaldaica Onkelofsi Paraphrasis.

ואמר יי' למשה למימר: מליל עם בני ישראל ותימר להון ויעבדון
 להון כרוספדין על-כנפי כסותהון לדריהון ויתנון על-כרוספדא
 דכנפא חוטא דתכלתא: ויהון לכון לכרוספדין ותחזון יתיה ותדכרון
 ית-כל-פקודיא דיי' ותעבדון יתהון ולא-חטעון בתר-הרהור לבכון
 ובתר-היזו עיניכון די-אתון טען בתריהון: בדיל דתדכרון ותעבדון
 ית-כל-פקודי ותהון קדישין קדם אלהכון: אנא יי' אלהכון די
 אפקית יתכון מארעא דמצרים למהוי לכון לאלה אנא יי' אלהכון:

LXX. Interppr. Versio.

Καὶ εἶπε κύριος πρὸς Μωυσῆν, λέγων, λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ
 ἐρεῖς πρὸς αὐτούς, καὶ ποιησάτωσαν ἑαυτοῖς κροσπεδα ὅτι τὰ πτερυγία τῶν
 ἱματίων αὐτῶν εἰς τὰς γυνεὰς αὐτῶν· καὶ ὅτι θύσετε ὅτι τὰ κροσπεδα τῶν
 πτε-

πτερυγίων κλωσμά υακίνθινον. Καὶ ἔσται ὑμῖν ἐν τοῖς κρηπιδέδοις, καὶ ὄψεσθε αὐτὰ, καὶ μνησθήσεσθε πασῶν τῶν ἐντολῶν κυρίου, καὶ ποιήσετε αὐταῖς· καὶ ἔσθε ἀφραδφθήσεσθε ὀπίσω τῶν ἀφροισίων ὑμῶν, καὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἐν οἷς ὑμεῖς ἐκπορεύεσθε ὀπίσω αὐτῶν. Ὅπως ἂν μνησθῆτε καὶ ποιήσετε πάσας τὰς ἐντολάς μου, καὶ ἔσεσθε ἅγιοι τῷ Θεῷ ὑμῶν. Ἐγὼ κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν, ὁ ἐξαγαγὼν ὑμᾶς ἐκ γῆς Αἰγύπτου, εἴμαι ὑμῶν Θεός· ἐγὼ κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν.

B. Lutheri versio.

Und der HERR sprach zu Mose: Rede mit den Kindern Israel/ und sprich zu ihnen/ daß sie ihnen Lätzlin machen an den Fittigen ihrer Kleider/ unter allen euren Nachkommen/ und gele Schnürlein auff die Lätzlin an die Fittich thun. Und sollen euch die Lätzlin darzu dienen/ daß ihr sie ansehet/ und gedenccket aller Gebott des HERRN/ und thut sie/ daß ihr nicht euers Hergens Düncken nach richtet/ noch euren Augen nach huret. Darumb solt ihr gedenccken/ und thun alle meine Gebott/ und heilig seyn euerm GOTT. Ich der HERR euer GOTT/ der euch aus Egyptenland geführet/ daß ich euer GOTT wäre/ Ich der HERR euer GOTT.

Junio-Tremeliana.

Item alloquutus est Jehova Moschen, dicendo: Alloquere filios Jisraelis, & edic eis, ut faciant sibi peniculamentum in oris vestimentorum suorum per generationes suas; & adhibeant peniculamento ipsius oræ filum hyacinthinum. Erit autem vobis peniculamentum, ut videntes illud recordemini omnium mandatorum Jehovæ, & faciatis ea; ac non attenta observatione sequamini animum vestrum & oculos vestros, quæ vos sequentes scortamini. Ut, inquam, recordemini, & faciatis omnia mandata mea; & sitis sancti DEO vestro. Ego Jehova Deus vester, qui eduxi vos è terra Ægypti, ut sim vobis Deus, sum Jehova Deus vester.

Bel-

Belgica versio.

Ende de **HEERE** sprack tot Mose/ seggende : Spreekt tot de Kinderen Israels / ende seght tot hen/ dat sy sich snoerkens maken aen de hoecken harer Kleederen/ by hare geslachten; ende op de snoerkens des hoeks sullen sy een hemels blaetwen draet setten; Ende hy sal u lieden aen de snoerkens zyn/ op dat ghy het aen siet/ ende aen alle de geboden des **HEEREN** gedencket/ ende die doet: ende ghy en sult na u herte/ ende na uwe oogen niet sporen / die ghy zyt na hoerrerende. Op dat ghy gedenckt ende doet alle myne geboden/ ende uwe Gode heyligh zyt. **Ich** ben de **HEERE** uwe Godt/ die u uyt Egyptenlant uitgevoert hebbe/ om u tot eenen Godt te zyn: **Ich** ben de **HEERE** uwe Godt.

LOCUS PARALLELUS, *Denter. Cap. XXII. v. 12.* ita habet:

גדילים תעשה לך על-ארבע כנפות כסותך אשר תכסה-בה
i.e. *Institas filamenta facito tibi; in quatuor oris tegmenti, quo tegis te.*

SECTIO I.

fistens

Argumentum & Dispositionem textus.



Radita hîc est Ceremonia circa vestes Israelitarum, quæ præceptorum Dei memoriam refricaret.

PARTITIO I. insinuat *Legislator* **DOMINUS** Israelitarum ex sædere *Dens. v. 41.* אֲנִי יְהוָה
אֲנִי יְהוָה *ego Dominus Deus vester.*

II. *Minister Legis* Mose, divino alloquio dignatus; *v. 37.* וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. *alloquentur est Dominus Mosen, dicendo:*

III. *Legis Subiectum*, Israelita. v. 38. דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. *alloquere filios Israelis.*

IV. *Materia*: Fimbriis à limbo vestium pendentibus addita *hyacinthina fila*; eod. וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל-כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם. *dicas eis, ut faciant sibi peniculamentum in oris vestimentorum suorum, & adhibeant peniculamento ipsius ora filum hyacinthinum.*

V. *Duratio in ætates posteræ*; *v. eod.* לְדֹרֹתָם. *in generationes vestras.*

VI. *Finis triplex* (α) ut praeceptum de fimbriis vestium sit legum Mosaicarum memoriale. *וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת-כָּל-מִצְוֹת* *ut eis videndis omnium Domini praeceptorum recordemini, eaque faciatis.* (β) ut sit eorum, quæ vel prava cogitatio vel oculorum concupiscentia suggesserit, quoddam quasi sufflumen. *וְלֹא-תִתּוּרוּ אַחֲרַי לִבְכֶּנְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר-אַתֶּם זֹנִים* *ne speculantes sequamini mentem vestram, aut oculos vestros, ad quorum libidinem meretricemini.* (γ) qui primarius finis est, *Sanctificatio*. *לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת-כָּל-מִצְוֹתַי וְהֵייתֶם קְדָשִׁים* *ut omnium praeceptorum meorum memores iis pareatis, Deoque vestro sancti sitis.*

VII. *Obsequii incitamentum*, DEI majestas & benignitas; *אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם לְהוֹיֹת* *Ego Deus vester, qui eduxi vos è terra Aegypti, ut sim vobis Deus, sum (ego) Deus vester.*

SECTIO II. EXEGETICA.

*f. 37. *וַיֹּאמֶר* *Tum loquutus est.* Docuit nos Christianus Noldius in Concordant. 73. significata habere particulam Vav, quæ pro ratione contextus locum in Scripturis divinis habeant. In his etiam est significatio adverbii *Tum* vel *Tunc*, quod, nostro quidem judicio, apte ad initium textus nostri convenit. Præcessit enim historia supplicii, quod de eo sumtum, qui lignando Sabbathum violaverat. *Loquutus est*, nempe ut solebat, ore ad os, i. e. familiariter, in tentorio conventus, quod à Tabernaculo, publicis destinato sacris, distinctum fuisse post alios docuit Herm. Witsius, Miscell. sacr. Lib. II. Dissertat. I. vid. Exod. XXXIII. 7.

יְהוָה i. e. *Ille, qui est, qui fuit, & qui futurus est.* Græci omnium optimè extulerunt per *Κύεσθαι*, quod & ipsum est à *κύρω* existendi verbo. Neque enim placuit nihil sonaturam in patrio sermone vocem græco sermone intexere. In quo quidem sequi eos animadvertimus divinos Scriptores, Ezram & Danielelem, qui licet proxima sit Hebraicæ Chaldaicæque linguæ cognatio, nunquam tamen Tetragrammaton vel in textum Chaldaicum recipere, vel ad ejus analogiam domesticam vocem confinxerunt. Ille igitur ab incomprehensa æternitate dictus Deus, ad finem sectionis hujus, Israelitarum Deum sese quatuor continuis vicibus adpellat, eaque loquendi formula & fœdus cum populo initum refricat, & causas ei gravissimas ostendit, propter quas ad obsequium ejus obstringeretur.

אל-משה) *ad Mosen*, Dei servum, quo internuncio Deus ad populum utebatur. Videtur **משה** Prophetæ vocabulum habere formam Particip. præsentis, quod Benoni vocitant Hebræi; sed multum fallitur, qui ita senserit. In hac enim forma sonuerit *Eum, qui extrahit* non, quod textus innuit, *eum qui extractus est*; Itaque deductum esse statuimus à Participio **פִּיֵּל**, effectumque ad formam **זָרַח** *ventilatus*, Jera. XXX. 24. Cholem est loco dagesch fortis pro **מִשָּׁה** quod factum observamus in verbo **הָגָה** *amotus fuit* II. Sam. XX. 13. & nomine proprio **הַמֶּזְבָּיָה** *Hamēzobaja* 1. Paral. XI. ult.

לאמר] Dictio hæc, ubi vel congenerum vel cognati sensus verbum præcesserit, id notat, quod latinè dicimus, in hæc verba, hujusmodi verbis. Itaque allocutus est Dominus Mosen hujusmodi verbis. Ex quo intelligitur, non saltem imaginem rerum, quæ loquerentur, animis Prophetarum indidisse Deum, sed ipsa etiam verba inspirasse, quibus voluntatem suam explanarent. Porro ipsum **לאמר** *dagesch in litera initiali* **ל** *habet*, quia *ex singulari privilegio* cum prævia voce per accentum servum **וְ** copulatur, quamvis cum ista per syntacticas regulas non cohareat.

דבר אל בני ישראל ואמרת להם] *Alloquere filios Israelis*, §f. 38. **וְ** *dic illis* §c. Castalio: *Admone Israelitas, ut in posterum fimbrias in vestimentis suis faciant*. Quadrat ista versio ad mentem celebris R. Don Isaac Abarbenelis, qui Comment. in h. l. existimat, jam in Ægypto vel in Mara hoc præceptum accepisse Israelitas, quod statim infra in Quæstionibus refutabitur. Caterum duo isthæc verba **דבר** **אמר** notionibus suis differre monent Scripturarum SS. Interpretes. R. D. Kimchi **אמר**, inquit, *semper alteri jungitur, sed דבר est absque conjunctione ad alterum*, quia locutio significat loquendi facultatem, quæ est in homine ex sua origine, absque alio respectu. Nam dicis: homo loquitur, at non item: homo dicit, nisi adjungas alteri. Johannes Coccejus ait, **דבר** *notare actionem mentis formantis ideam rei*, **וְ** *per sermonem declarantis sua voluntatem*: **אמר** *vero significare conceptionem sententiæ affirmantis aut negantis, vel animo, vel lingua ac voce, vel scripto aliove signo*. Nos merito de utriusque sententiæ veritate ambigimus, præsertim Kimchianæ. Quum enim Deus diceret: Fiat lux! & vocaret ea, quæ non fuere, non fuit, quicum loqueretur Deus: quin utrumque verbum promiscuè usurpatum de idea mentis & noemate per sermonem nondum declarato, Eccles. II. 15. **ואמרת** & dixi in corde meo: idem evenit sapienti & stulto: quare igitur sapui amplius? & locutus sum in corde meo: **ודברתי** quod hoc etiam esset vanitas. Videatur etiam Proverb.

XXIII. 3. Psalm. IV. 5. X. 6. XXVII. 8. Gen. XXVII. 41. Exod. IV. 16. Deut. VIII. Hofe. VII. 2. Nobis igitur verbum אמר & דבר hoc interesse videtur, quod אמר *proximè dicendis præmittitur*, דבר *non item*. Judic. XII. 6. ויאמרו לו אמר-נא שבלת ואמר סבלת ולא יכין לדבר כן *dixerunt-que ei, dic, age, Schibbóleth, ille autem dicebat; Sibbóleth, neque comparare se potuit, ut loqueretur rectè*. Sic in textu nostro præsentì. Allocutus est Dominus Mosen, dicendo; alloquere filios Israelis. Innumera alia sunt loca, quæ hanc expositionem confirmant. Placet tamen ad eorum cumulum duo adhuc subijcere, quæ ab aliis aliter versa nostram sententiam sollicitaverint. Unus legitur Jobi XXXIII. 34. 35. Viri cordati dicent mihi, vir, inquam, sapiens auscultans mihi: Ijob minus scite loquitur. Alter Psalm. CXXXIX. 20. אשר יאמרוך למומה נשוא לשוא עריך *Qui sceleratè dicunt tibi: frustra tollitur quisquam inimicorum tuorum*. II. Notamus, fieri aliquando, ut quæ dicenda sunt, verbo אמר non adjungantur, ubi scil. ea proximè jam præcesserint. ut Gen. IV. 7. 8. Si rectè feceris, remissio; si male, proforibus excubat peccatum: verum ad te adpetitus ejus, & tu dominaberis illi. Dixitque ea Cain fratri suo. Simile Exod. XIX. 24. 25. Abi, descende - - - populus ne perumpunto terminum, ascendendo ad Jehovam, ut non irumpat in eos. Descendit ergo Mosche ad populum, ויאמר אליהם atque hæc retulit eis, ea scil. quæ dicenda hæctenus ex DEO audiverat. III. Sapiens אמר ubi jubentis vel cogitantis verbum fuerit, ante dictum vel sententiam unius plurimæve dictionum, cum particulis ל, ו, & כִּי construitur, ut in his locutionibus יהוה אמר לשכן הערפל *dixit Dominus habitare in caligine*, i. e. promisit se habitaturum. 1. Reg. VIII. 12 ויאמר להכות & ויאמר להביא *dicebat*, i. e. cogitabat, *percutere Davidem*. II. Sam. XXI. 16 אמר להביא *iusit adduci*. Esth. I. 17 ויעבר לפניו אמר לנער ויעבר לפניו *dic pueri, ut transeat ante nos*. I. Samuel. IX. 27. & in textu, qui in manibus est, ואמרת ויעשו *edicas eis, ut faciant* vs. 38. IV. Verbi אמר frequentissima est ellipsis, verbi דבר nulla. c. g. Quum respicio cælos tuos, opus digitorum tuorum, dico, quid est mortalis? Sic Psalm. CXXXVII. 3. Quamvis peterent à nobis cantiones - - qui contumulabant nos, *discentes*, canite nobis de canticis Zionis. Ab utroque deniq; verbo אמר & דבר differt in variis frequentata vox אמר. Id enim à nomine אמר solita gutturata mobilis & literæ Nun traiectione ductum pro אמר in regimine facit אמר & ex nativa origine significat Veritatem, seu, veracissimè dictum, מִסֵּדֶן לִבְרִית וְ מִפִּי הַכֹּהֵן אֲמֵן 1. Tim. IV. 6, Hoc sensu ubique accipi potest,

potest, Numer. XXIV. 16. *verissimum dictum* audientis sermones Dei. Num. XXIV. 3. 15. *verissimum dictum* Bilhami filii Behor 2. Sam. XXIII. 1. *verissimum dictum* Davidis, filii Isai. Psalm. XXXVI. 2. *verissimum dictum* improbitatis impii.

עשו להם] *ut faciant sibi*, vel ut comparent vel acquirant sibi. עשה pro *acquirere* usurpatum legimus Gen. XII. 5. ואת-הנפש אשר-עשו & *animas quas fecerant*, i. e. acquisiverant Charane. item Genes. XXXI. 1. ומאשר לאבינו עשה את כל-הכבוד הזה & ex eo, quod erat Patris nostri, fecit i. e. acquisivit omnem istam gloriam. Idem verbi sensus Deut. VIII. 17. Eccles. II. 8. Jerem. XVII. 11. Ezech. XV. 7. & XXVIII. 4.

ציצית] *Penicilamentum, simbrias*: Est enim כלל שם nomen collectivum. Lutherus: *Schnürlein/ Belgæ. Enserfens*. Illud, quod Zizis posterioribus seculis Hebræi vocarunt, peniculus fuit ex nodis & ligamentis, quorum quidem Rabbini mentionem faciunt, Scriptura nullam. *Distingunt* enim inter ציצית & גדילים putantes, illud quod ציצית nominatur, esse fila retorta ad oram vestium, h. e. quod relinquitur in tela; fila autem assuta, nec texta vocari גדילים. *Aben Ezra* Comment. in h. l. scribit, יחכן על שני פרושי האח' שיעשו ציצית כמו בציצת ראשי חוטים וזו האס דאס posse esse *explicationes, unam hanc, ut faciant cincinnos*, (quemadmodum in loco Ezech. VIII. 3. *in cincinno capitis mei*) *qui sunt fila, quæ egrediuntur neque contexta sunt*; additque, והפירוש השני כאשר העתיקו חז"ל ובעבור שיש עדים נאמנים על הפירוש השני בטל הראשון והם העתיקו כי זאת המצוה עם בגד שיש לו ארבע כנפים והציצת הם הגדילים; *Altera explicatio est juxta translationem sapientum b. m. quæ, quoniam fidei testibus est confirmata, priorem illam abolevit: ipsi autem explicarunt, præceptum hoc innuere vestimentum quatuor alarum, & Zizis idem sonare quod filamenta.* conferatur R. Salom. Jarchi Commentario in h. l. Vide etiam Fagium in Num. XV. Celeberrimus R. Don Jitzchak *Abarbenel* Comm. in תורה confirmat contribulium suorum opinionem. Is enim p. m. 298. col. 4. explanationem hanc adhibet: עשו להם ציצת וציצית הם:

חוטים או שערות יורדים ומדלדלים כמו ויקחני בציצת ראשי והיא קצוות שערי וכן חוטי הציצת הם כזאת הצורה בתחתית ובקראו גדילים לפי שהם גדילים מלמעלה והמפרשים פירשו גדילים על הצורה מלמעלה שהיא קלועה מעשה גבלות לחזק

וכן בלשון ח"ל קוראין לקליעה גדיל ואין הקליעה קיימת רק בקשרים אם כן נקרא ציצית על שם דלדול הפתילים למטה ונקרא Et faciant sibi גדילים על שם הקליעה והקשרים שבעליון הפתילים: Zizis) Zizis autem sunt fila vel crines, qui descendant & demittuntur, quemadmodum (in loco Ezech. VIII. 3.) & assumpsit me crinibus capitis mei, i. e. extremitatibus capilli. Similia sunt fila Zizis, quæ inferne eandem habent figuram, vocanturque גדילים quia sunt glomerata superne: & Interpp. exponunt vocem גדילים de forma superiore, quæ est contorta opere aqualiter terminato ad firmitatem, & sic in sermone sapientum nostrorum p. m. contortam voce גדיל vocant, neque est contortum firmum nisi nodis, ideoque vocatur Zizis à dependentia filorum, & vocantur גדילים propter opus contortum & propter nodos, qui sunt in superiore filamentorum parte. Sed locus parallelus Deut. XXII. 12. arguit גדילים esse idem quod ציצית. Itaque & Chaldeus גדילים vertit in ציצית גדיל filamenta fimbriarum vel peniculamenti, quæ scil. fimbrias constituent, Germ. Faden/vel Franzen/Gallic. franges, pro ציצית. Idem Onkelos hoc loco posuit Græcam vocem Κεγκρωίδα, quæ Hesychio teste sonant τὰ ἐν τῷ ἄκρῳ τῆ ἱματίου κεκλωσμένα ῥαμματα, καὶ τὸ ἄκρον αὐτῆς illa quæ ad oram vestis assuntur fila, & extremitas ejus. Nec aliter Beza intellexit, qui Κεγκρωίδων, ait, appellatione intelliguntur contorti quasi cincinni filorum, quæ ab extrema vestium ora pendebant. Matth. XXIII. 5. Cæterum voce Zizis & Schedulam notabant Hebræi, sive, membranulam fimbriis palliorum aslutam, in qua descripti extabant aliquot è lege Mosis versiculi v. gr. Deut. VI. 6. 7. 8. &c. quod discere possumus ex Canone Ebræorum; Membranula ista si capiti alligata & brachio vocatur חפילין si janua, ציצית si vesti מזוזה. Ita nimirum divinis præceptis sua commenta quasi in supplementum Ebræi addebant.

בגדיהם על-כנפי ad alas, sive, ad oras vestium sharḥ. Ex eo, quod כנפי scribatur, cujus absoluta כנפים Kenaphájim dualis, colligit R. Aben-Ezra, ציצית vestem esse חלוק i. e. bipertitam, ut sunt מכנסים femoralia. At nimis lubricum est in forma duali fundamentum. In quibus enim masculinus pluralis est inusitatus, dualis solet pluralis numeri vicem supplere: nisi malit sapiens ille Rabbinus ex quadrupede facere bipedem, quia sc. dualis גדילים de pedibus equorum effertur. Pro nobis est locus parallelus, in quo difertè pro כנפי על in alis, dicitur כנפות על ארבע in quatuor alis. Igitur, qui viderunt hoc, eam vestem finxerunt ex particulis quadratis, ex lino lana,

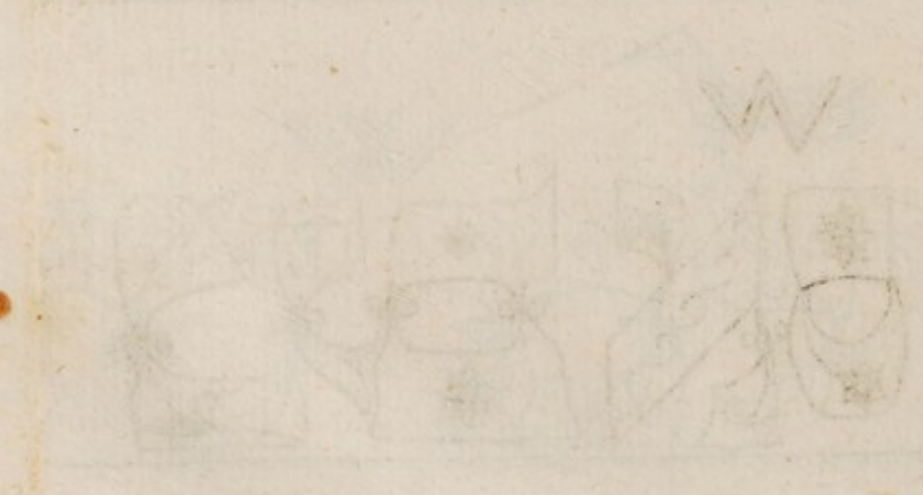
lana, serico, quæ superne ligamentis late connexa traducto capite humeris injiciantur, ut una pars à pectore altera à tergo dependeat. In prioribus 4. angulis fila lanea contorta & oblonga annectunt, quæ visui objecta, de observatione omnium præceptorum Dei hominem moneant. vid. Buxtorf. Lex. Talmud. p. 196 §. Synag. Jud. p. 160. sqq. Leusd. Phil. Ebr-mixto diss. 17. p. m. 130. sqq.

בגדיהם *vestimentorum suorum*. Exteriora intelligi vestimenta arguit locus parallelus, ubi pro **בגדיהם** est **כסותך** regumenti tui. Quin & alias **בגד** *Beged* pallium seu togam exteriorem norat, à **מעיל** *mebil* inferiori tunica distinctam, ut Esai. IX. 4. 6. Ezech. XXVI. 16. Sic etiam rependit **בגד** significatum nominis **כסות** quando scil. pro eo accipitur, quod insternitur cubanti. 1. Reg. I. 1. Num. IV. 7. Amos II. 8. Bene igitur vertit B. *Lutherus*: *Si den vier Stücken deines Mantels / & Belge; aen de vier hoecken uwis oeffleets*. Hoc tamen amiculo non amplius velantur Judæi, neque id dissimulat sæpius laudatus R. *Abarbenel* l. c. fol. 299. col. 1.

ואמרו על כנפי בגדיהם רמו אל הכסות העליון והטעם שב ומניחם נוהגים ללבוש על כל בגדיהם מעיל ארבע כנפים ומתעטפים במעיל ההוא בצורה הטלית אשר לנו היום וכנפי המעיל מתפשטים אנה ואנה וצוה ית' שהציציות תהיינה תלוים בהם וזהו ענין **וראיתם אותם** i. e. *cum dicit; ad oras vestium vestrarum, innuit velamen tum corporis exterius, atque hoc vult; quod ea tempestate soliti fuerint gestare quatuor alarum pallium, quod super omnes reliquas vestes induiebant, eoque pallio circumdabantur eum in modum, quo velamur hodie inter nos nstituto טלית Tálles, alis pallii hinc inde pendentibus. Præcepitque Deus, ut peniculi ad eas appenderentur, quod insinuationem est verbis; quum videritis illud*. In obsoleto igitur istius amiculi, cujus scil. modum Deus præscripserat, locum venit טלית Tálles, quæ vestis etiam **ארבע כנפות** *Arba Canphos* appellatur. Duplicem autem Tálles nostra tempestate habent. *Majorem unam, alteram minorem*. Minorem, qui pietate & sanctitate ceteris volunt antecedere, quotidie simul ac surgunt, cum ceteris vestibus induunt, & sub toga circumferunt, ita tamen, ut fimbriæ **ציצית** paululum emineant, & illas intueri atque in oculis habere possint. Et sic hodie plerumque id sub thorace ferunt, ne ab illis inter quos vivunt, ludibrio habeantur, & derideantur, quia quadrangulæ ejusmodi vestes non sunt in usu. Præter טלית קטן *Tálles Káton* *que parvum* habent & illud, quo tempore precum in Synagoga utuntur, quod vocant **טלית גדול**

Tállos gádol sive magnum. Hoc itidem vulgo constat ex panno albo, ad instar Mappæ quadratæ, & quatuor ejusmodi fimbrias sive peniculamenta habet à singulis quatuor angulis. Id non corpori applicant, sed capiti & collo circumvolvunt in Schola vel Synagoga. vid. de his fusius agentem Buxtorf. *Synagog. Judaic.* c. 9. p. m. 160. Leusd. *Philol.* l. c. *Materia hujus pallioli* debet esse lana ovilla, sive agnina alba: fila itidem ex lana eâque detonsa non evulsa & retorta manu fœminæ Judææ, & quidem hoc fine ut peniculamentis serviant. ad angulos quatuor debent annecti, trium circiter digitorum spatium supra oram extremam, quia dicitur, **על-כנפי ע' faciant ea בגדיהם** *supra oras vestimentorum suorum.* Fila sumuntur quatuor, quæ per foramen transmissa & duplicata faciunt octo. Septem illius sunt æqualis longitudinis, octavum debet esse longius, ut sufficiat circumvolvendis reliquis, & quinque nodis firmis nectendis, & tamen residuum æqualem cum reliquis septem habeat longitudinem, circumvolvunt ad tertiam filorum partem, ceteras duas dependere sinunt. Vestis hæc una cum fimbriis juxta legem deberet esse coloris **תכלת** *hyacinthini*, sed hodie quia illum habere nequeunt, communiter ea faciunt alba, (quandoque fusca, ut in ea, quam possideo) quoniam color albus innocentiae & puritatis sit symbolum. Cum ista induuntur, duæ pallioli particulae & fimbriae à fronte & à tergo pendere oportet, ut undiquaque præceptis Dei sint cincti & circumdati, & sic in illis impleatur, quod David ait, Psalm. XXXIV. 8. *castrametatur angelus Domini circa timentos eum.* nam, ajunt, *Præcepta Domini sunt ipsius Angeli.* Vid. Buxtorf. l. c. Pfeiffer. *Dub. vexat.* p. 285. *Formam & figuram* hujus pallioli æri incisam habes in Celeberr. Wagenfeilii *Sota* p. 406. & Leusden. *Philol. Ebr-mixt.* l. c. Possidendi istud copiam raro dant Christianis Judæi, sive, quod ludibrio se haberi putant, sive quod sanctissimæ rei metuunt profanationem. Quo magis mirabar nuper, cum à Judæo & hanc vestem fimbriatam, & Fascias puero in circumcisionis ritu circumdatas impetrarem, quarum speciem, quoniam ita occasio quidem tulit, æri incisam cum interpretatione sua rerum talium curiosis exponam. Verba, quæ Ebraica, mulier acu sua ornatissimè depinxit, ita habent: **יששכר בר אלחנן נולד במ"ט יו' ב' ח' אדר מזל דגים תמ"ט יגדל בתו' ולהו' ;** i. e. *Isaïach filius Elchanan, natus est fausto sidere, die II. septimanæ, octavo mensis Adar, signo Piscium, Anno ab orbe condito 5449. Magnus fiat in lege, dieque nuptiarum & bonis operibus! Amen, Sela!* Abbreviatura **במ"ט** integre scribitur **במזל טוב** in signo fausto **ב' יו' ב' ח'** die secundo





secundo scil. septimanæ, qui nobis lunæ dies, nam & Judæi septimanam à die Dominico incipiunt, תמ"ט i. e. 449. anno, cui numero si addideris 240, erit annus à nato Christo 1689. Millenarius sive 5000. in are Judaica solet omitti, in cujus rei indicium aliàs addunt לפ"ק i. e. secundum computum minorem. ו'לח' pleniori scriptura ולחפה & die nuptiarum ו'ול' i. e. ולמעשים & Operibus. Fasciæ hæ, quas Wimpels barbare vocant, ex involutis infantium componuntur, quibus involutos octavo post puerperium die ad circumcidendum proferunt. Ista deinceps in fascias dissecta iterum consuuntur, & animantium florumque imaginibus picturata pueri parentisque nomina & nativitatis diem exhibent. Anno, vel, pro loci consuetudine, semestri completo, puerum in scholam deferunt, fasciæ in sacrificii locum addita. Ipsum verò Scholæ Antistiti (רב) commonstrant, qui dextra capiti ejus imposita veteri Benedicentium formula utens Gen. 48. v. 20. ponat, inquit, te Deus ut Ephraimum & Manassén. Tum fasciam patet infantis illi, qui ligni vitæ tractandi habet officium, tradit, hic vero alteri, qui officium *gelilæ*, seu involutionis administrat. Ceterùm eâ fasciâ ita Liber legis involvendus est, ut literæ introrsum conversæ pergamentum, cui Lex inscripta, quam proxime contingant. Tales fasciæ magno numero reperiuntur in *Almemar* seu suggestu, & quoties תורה sive Lex prælecta involvitur, toties nova volumini Legis applicatur, eo scil. fine, ut ejus involutionis utilitas vel in eum redundet, à quo primum illa fasciæ venit, vel hoc defuncto transeat ad posteros. Vid. Wagenfeil. Memorab. Norimb. & Buxt. Synag. Judaica.

לדרתם] *in etates eorum; i. e. usque ad consummationem seculorum.* Ebr. VII. 26. Eandem scil. hinc vim habet, quam Exod. XII. verbum לעולם. Utrobique enim continuationem operis ritumque in posteros propagandum denotat, usque ad tempus emendationis Ebr. IX. 10. Sic etiam Sacerdotii Lex in generationes Ebræorum observari jussæ, tamen quo tempore Sacerdos juxta Melchizedeci ordinem extitisset, antiquari debuit. Fieri autem præcepti superioris abrogatio debuit propter infirmitatem ejus & inutilitatem, quando nihil perfecit Lex, sed adjectio melioris spei, per quam ad Deum accedimus. Ebr. IX. 10.

ונתנו על-ציצת הכנף] *Dabitis autem ad peniculamentum oræ cujusque, i. e. applicabitis filamenta oræ cujusque:* על idem quod אל ad. Nihil ista permutatione frequentius. Hinc explices illud Gen. I. 20. ועוף יעופף על הארץ על פני רקיע השמים volucres volanto supra terram, superficiem verius expansi cœlorum. B 3 פתיל]

תכלת] *filum tortum hyacinthinum*. תכלת est contortus, glomeratus, ex forma absoluta תכלת qua legitur Num. XIX. 15. collectaneum est תכלת contortus, tortuosus, *diseggyptus*, epitheton populi Israelitici. Deut. XXXII. 5.

תכלת] *Thechélet*. Chaldaeis תכלת *Thicla*, hyacinthinum, qui color mari similis, mare cœli speciem refert, cœlum throni gloriæ. *Paratus olim fuit ex sanguine purpure, piscis, qui Hebræis חלזון Chalazon dicitur.* vid. R. S. Jarchi, AbenEzra & Abarben. l. c. fol. 199. Item Buxtorf. Lexic. Thalm. p. 760. Thargum Jonathanis: Ad littus maris magni habitabunt Zebulonitæ, & oblectabunt se טריף *Tarifa*, וחלזון יאחדון & Chalsanam capient, & ejus sanguine colorabunt fila stolarum suarum. Apud Talmudicos idem legitur in Megilla fol. 6. 1. Conqueritur ibi Zebulon, quod Deus fratribus suis agros & vineas, sibi autem montes duntaxat & colles, illis terras, sibi autem maria tantum & flumina in sortem assignarit. Respondet ei Deus: Omnes opus habebunt te propter Chalazon, sicut dicitur Deut. XXX. 19. ושפני טמוני חול Nam Raf Joseph docuit, per שפני intelligi חלזון per טמוני intelligi טריף per חול autem vitrum album. Ut autem conciliemus ea, quæ Ebrai nunc de hyacinthino seu cœruleo colore, nunc de purpura loquuntur, eumque colorem qui est janthinus vel cœruleus ex purpura pisce derivant: notandum est, purpuræ sanguinem in officinis ita parari potuisse, ut vel sanguinis concreti nigricantis adspectu, simulque suspectu refulgentis colorem imbiberint lanæ, vel dilutiorem illum, qui est in hyacintho. Vid. de his fuisse agentem Plinium in Hist. Natur. L. IX. c. 39. Itaque ex eodem purpuræ succo & nigra illa h. e. violacea exsaturata purpura, & hyacinthina seu cœrulea produci potuit, qua pannos ad velum & vestes Sacerdotum tegumentumque tabernaculi pertinent, & vestium suarum peniculos tinxerant Hebræi. *Lutberus* hyacinthinum, quod apud Vulgatum & Græcos Interppr. iuvenerat, extulit *gethe Seiden*. Sine dubio fefellit eum, quod sua ætate hyacinthus gemma diceretur, quæ coloris fulvi interque aureum & rubicundum ambigens fuit. Quod etiam de nostratibus hyacinthis verissimum. Aliam hyacinthos veterum habuisse speciem Plinius testatur: *Is ab ha*, inquit, *videlicet, Amethysto multum distat hyacinthus, tamen è vicino descendens.* Differentia hæc, quod ille emicans in Amethysto fulgor violaceus dilutus est in hyacintho, primo quoque aspectu gratus evanescit antequam satiet, adeoque non implet oculos, ut pene non attingat, marcescens celerius nominis sui flore.

flore. Hyacinthos *Aethiopia* nunt, & Chrysolithos aureo colore translucen-
tes. Horum temporum Judaei, quia purpura ad hyacinthi amulationem
utendi modus inde à multis seculis ignoratur, communiter peniculamenta
sua alba faciunt, certi nullam in se violatae legis culpam aut crimen habere.
R. *Abarbena*. l. c. fol. 199. v. **אבל אם אין לו תכלת יצא ידי חובתו** i. e. *quodsi autem careat isto colore, satisfecit*
officio suo adhibiturus nonnisi fila candida; Autor quidam MSCti *Ez-*
bachajim, quod Excellentissimus Wagenseilius possidet (vid. Sotam ejus fol.
395. & Buxtorf. Biblioth. Rabbinic. p. m. 118.) rationem fila hyacinthina pa-
randi paucis nos docuit, sed non ego credulus illi. Interim haud gravabimur
eum hic per laudatum Interpretem audire. *Quomodo imbuuntur filamina*
colore hyacinthino? Maceranda est lana calce, ac deinde probe lavanda,
ut reddatur mundissima, atque sic elixanda sinegmate uti solent prepara-
ta tinctorum lanam, quo colori recipiendo apta sit: His peractis, Murice,
(externa is forma mare refert, sanguinem autem nigrum habet, ac in mari
falso reperitur) accepto, sanguis ejus cum aliis pigmentis in cortina cale-
fit, & tum eidem lana tamdiu committitur, quoad coeli cum sudum est,
faciem exhibeat. Atque hic est color ille hyacinthinus, quo filamina tin-
guntur, & (qui aetatem perdurat) nec unquam immutatur. De תכלת plu-
ra more suo præclare disserit Sam. Bochartus P. II. Hierozoici Lib. V. cap. 9.
Conferatur Excellentissimi Domini Praefidis tractatus de Gemmis pag.
m. 105.

והיה להם לציצית] *eritque vobis peniculamentum.* והיה mascul. 39.
linum verbum est, quod retuleris, vel ad כנף masculini generis nomen 2.
Paral. III. 12. vel ad פתיל *filamentum*, nullo sensus detrimento. ל hoc loco
recti casus indicium. Talia: **והיה להם לציצית** i. e. *Dens*. Exod. VI.
7. לנביא i. e. *Propheta hodie vocatus fuit, antea videns.* 1. Sam. IX. 9.
למלך i. e. *Abalomys filius Malacha*. 1. Paral. III. 2. Ad
hunc locum R. Isaac *Abarbenel* sequentia annotavit. והיה להם
לציצית פירושו המפרשים והיה להם כנף המעיל הנזכר העליון
לציצית להתדלדל ולהתחבט בפניכם וכנגד עיניכם וראיתם
אותו לאות ולסימן לזכור כל מצות יי' כי מפני שרוב בני אדם
שבועים במנולות ים התאוות החמירות גם בשרדות העסקים
וצרכיכם הייבה החכמה האלהית את האדם לשום אות וסימן
לזכר בבשרו אם יהיה ערום והוא ברית מילה וכן במלבושו
הכנף מעילו העליון שהוא תמיד לנגד עיניו והוא הציצית ועל ידי

העסקניות ובין ידיו התפילין של יד ושל ראש ועל פתח ביתו המזוזה ולדבר בהם תמיד בבקר ובערב כדי לזכור תמיד את בוראו וכמ"ש שו"ת י" לנגדי תמיד ועל זה אמר למען תזכרו ועשיתם את והיה להם i.e. dictum autem hoc כל מצוות יי' והייתם קדושים: ita exponunt Interpretes: *Eritque vobis ala pallii memorati exterioris pro peniculamento, ut dependeat & dejiciatur ante faciem vestram, & ante oculos vestros, ut videatis istud, tanquam signum & monumentum, ut recordemini omnium præceptorum Dei. Quia enim ut plurimum mortalium libidinem terrenum fundo immerguntur, negotiorumque & necessitatum suarum opere prægraventur, obstrinxit divina sapientia hominem ut nudo ei memoriale poneretur in carne, fœdus nempe circumcisionis, vestito in oris pallii exterioris, quod jugiter oculis ejus obversaretur, peniculamentum; super manus denique negotiosas & inter manus, manuum capitisque Phylacteria, & super ostium domus Mesusam, & ut de illis loquatur assidue, cum mane tum vespere, ut semper recordaretur Creatoris sui, sicut dicitur: posui Dominum ante me jugiter. qua de causa etiam scriptum, ut recordemini & faciatis omnia præcepta Domini, sitisque sancti.*

[וראיתם אותו] & videatis illud; scil. filum hyacinthinum. Sic Onkelos Interpres Chaldaeus; ותחזון יתיה & videatis illud, scilicet חוטא Chuta dethichletha, filum hyacinthi.

[וזכרתם] & recordemini; summo studio retractetis. Ne recedant oculis tuis, servetis ea in medio cordis vestri. Prov. IV. 21. Ita שמו"ר positum loco זכור meminisse, Deut. V. 12. Exod. XX. Oppositum שכח oblivisci, dememinisse, Psalm. IX. 13. Ea igitur mens, idque consilium DEI fuit, ut Israelita conspectis peniculamentis Dei præcepta retractaret, retractata faceret, factisque sanctitatem suam ei approbaret. Nostroque judicio in summa inanitate versantur Ebraei, qui in ipso memoriali rerum cœlestium & spiritualium imagines quaerunt. Ante omnes est sæpius citatus R. Abarbenel, qui in Commentar. in תורה fol. 299. col. 2. ita philosophatur: האמנם ראוי לבאר איך הטלית והציצית יהיו זכרון המצוות מדריכות אלהקדושה והרלבג כתב שהיו ארבע כנפים רומזים אל ארבע יסודות והקשרים לגלגלים והוא בעיני בלתי נכון ומה שנראה לי הוא שבמצוות הציצית יובהנו ארבע דברים הא' הוא הטלית שהוא אחד כולל ומקיף לכל והב' הם הכנפים הד' היוצאים

היוצאים מהטלית הכולל ההוא והג' הוא הלקיעה והם הקשרים אשר בעליון הפתילים והד' הם הציציות ר"ל הפתילים והחוטים היוצאים משם עם פתיל התכלת. והנה המעיל או הטלית ירמוז אל הבורא כי הוא מעיל צדקה אחד כולל ומקיף לכל הדברים. והכנפים רומזים לשכלים הנבדלים הסובבים את כסא כבודו. ולפי שהם בארבע מחנות הם נעלמים ונסתרים כמהותם לכן תארם בכנפים שהוא לשון הסתר. והיו ארבע כנפים והקליעה והקשרים הוא רמז אל ההנעה שיניעו הנבדלים לגרמים השמיים ולכך היו חמשת הקשרים. הא' הוא רמז להנעת הגלגל העליון המקיף הכל שמניעו הוא הנורא יתברך בעצמו. וארבעת הנשאים הם ההנעות הבאות מארבע כנפים מהגרמים השמימיים. ואמנם הציציות והחוטים הם רמז לגרמים השמימיים ההם ולכן היו החוטים ה' ועם הפתיל תכלת תשעה כמספר הגלגלים וכל זה לרמז כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם. וכאשר האדם יהיה לנגד עיניו מציאות האל והשפעתו על מלאכיו והנעתם לשמים המחייבים עניני בני אדם בארץ. יהרד לבבו ויפחד מאדון העולמי ויזכור מצוותיו לעשותם ולא יתורו אחרי;

Est omnino opera pretium exponere, quomodo Talles & Zizis sint memoriale preceptorum, quæ ad sanctimoniam viam fœrunt. R. Levi Gersonides, tradit quatuor alas notare quatuor elementa, & ligamenta sphaeras, quod meo iudicio non est firmum. Ita autem statuo, in præcepto de ציצית Zizis quatuor contineri. Primum est Talles, quod unum comprehendit & conjungit omnia. Secundum sunt Alæ quatuor, quæ ex Talles, ista quod comprehendit, egrediuntur: Tertium est ligatura sive nodi, qui sunt in superiori filamentorum parte: Quartum peniculamenta, sive fila ex illis egredientia cum filo hyacinthino. Porro Talles sive pallium innuit Creatorem, pallium Justitiæ, quod unum comprehendit ambitque omnia. Alæ autem significant intelligentias separatas, quæ thronum gloriæ divinæ circumdant; & quoniam in quatuor sunt castris, quoad qualitates suas abscondite & occulte sunt. Idcirco alis præfigurantur, quod occultationis symbolum est. Quod autem memorantur quatuor alæ & ligatura & nodi, id indicat motum, quia movent separati à causis cœlestibus: ideoque sunt quinque nodi. Unus devotat motum sphaeræ supremæ omnia ambientis,

C

quam

quam Deus benedictus ipse per se movet: quatuor autem reliqui sunt montes, qui à quatuor oris, ex causis cœlestibus oriuntur. Nec dubium, quin peniculamenta & fila causas cœlestes significant, idcirco sunt octo fila & cum hyacinthino novem, juxta sphaerarum numerum: quæ omnia indicant, quod altus superior alto observat, imò quod altissimus sit superior ipsis. Eccles. V. 7. & quum homines suo judicio substantiam Dei habeant, Deus autem Angelis suis influit, Angeli cœlum movent, cœli humana in terris moderentur, consternatur animus eorum, pavetque à Domino mundi & recordatur præceptorum ejus, neque speculantur amplius mentem aut oculos suos sequentes.

את כל מצות יהוה] *omnium præceptorum Domini: moralium, nempe, ceremonialium & forensium.*

וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם] *faciatis ea.* Sensus est: In hunc usum parabitis vobis vestium peniculamenta, ut his conspectis memoriam mandatorum à Deo excitent, iisque omnibus & singulis obtemperetis. Rabbini hoc sensu accipiunt. Faciatis ad vestium oras peniculamentum. Sic enim fiet, ut eo conspecto non solum ad memoriam omnia Dei præcepta referatis, sed ea etiam vita & moribus perfectissimè exprimatis. Itaque non verentur ceremoniæ hujus observationem præceptis omnibus æquiparare, & ab ista totius legis implementum suspendere. Disertè R. *Majmonides*, (quem aliàs ob insignem eruditionem Judæi vocant נֶשֶׁר הַגָּדוֹל aquilam magnam, quique hoc elogio ab ipsis celebratur מֹשֶׁה עַד מֹשֶׁה לֹא קָם כִּמְשֶׁה à Mose (Legislatore) usque ad Mosen (Maimonidem) non surrexit, qui sit sicut Moses iste) לְעוֹלָם יִהְיֶה אָדָם זֶהוּ בְּמִצְוֹת צִיצִית שֶׁהֵי חָתוּב שְׂקִילָה וְתֵלָה בָּהּ כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן שֶׁנֶּאֱמַר וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֵת כָּל מִצְוֹת יְהוָה i. e. *Semper in mente hominis versetur præceptum de filamentis oralibus. Scriptura enim manifeste suspendit ab eo omnia & singula præcepta, inquit, ut videatis illa & recordemini omnium mandatorum Domini.* Idem de צִיצִית & תְּפִלִּין *Mishn. c. שבת. 2. ita: מ' כל מ' שיש לו תפילין בראשו או בזרועו וציצת בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא שהרי יש לו מזכירין רבים והן הם המלאכים: שיש לו תפילין בראשו או בזרועו וציצת בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא שהרי יש לו מזכירין רבים והן הם המלאכים: i. e. Cujuscunque capiti aut brachio precatoria sive frontalia, & cujus vestimento filamenta oralia, & cujus ostio schedula liminaris est alligata, is probè munitus est adversus peccatum, hæc enim memorialia sunt insignia, & Angeli eripiunt eum à peccato.* R. *Bechai* in תורה Sectione לך שולך iisdem pene verbis R. Maimonidi succinit:

cinit: כל מי שיש לו תפילין בראשו ומזוזה בפתחו וציצת בבגדו: h. e. *Quicumque habet Thpillin in capite suo, & Mesusam in janna sua, & Zizis in vestimento suo, is certus est, quod non sit peccatum; juxta illud Eccles. IV. 12. Filum triplicatum non facile rum-pitur. R. Abarbenel l. c. ita: וכן אמרו גדולה מצות ציצת ששקולה כנגד כל המצוות שנאמר וזכרתם את כל מצוות יי שבגמטריא כל מצוות יי עולה לתרי"ב מצוות ומצו הציצית אחת הרי תרי"ג ועוד תמצא כי ציצית עולה תרו"ח חוטי' וה' קשרים הרי תרי"ג ואף על פי שהוא ציצת כתוב חסר י"ד מפרש בתנחומא ג' פעמים כתוב בפרשה לציצת חלק למד לשלשתן והיא משלמת המנין גם אמרו שיש סד תיבות מן דבר אל בני ישראל וגו' ועשו להם ציצת עד h. e. *Pariter dicunt (Doctores nostri) Magnum est preceptum de ציצית Zizis, quoniam preceptis omnibus est equilibre, prout dicitur, & recordemini omnium preceptorum DEI; siquidem per Gematriam יהוה כל מצוות rependit numerum DCXII. precepta, cui preceptum de filamentis, si adjicimus, conficiuntur ecce, DCXIII. Amplius reperias, quod ציצית conficiat DC, nimirum VIII. fila & V. nodi conficiunt XIII. Quamvis enim ציצת cum Jodh defecto scribatur, explicat תנחומא tribus vicibus scriptum esse in Sectione לציצת diviso in singula isthæc tria, atque sic completur numerus. Præterea dicunt, esse LXIV. vocabula à verbis ציצת ועשו להם בני ישראל ועשו להם ציצת usque ad verba, ego Dominus Deus vester. Confer. de his etiam Zen-norennæ p. m. 77. col. 2.**

[ולא תתורו] *non investigetis, sive indagetis, vel, scrutemini. Propter affinia significata junguntur ei verba בקש & דרש ut Eccles. II. 4. Ad quærendum & explorandum in sapientia de omni, quod sit sub cælo, Eccles. VII. 25. ad cognoscendum & explorandum & quærendum sapien-tiam & rationem. Affine est etiam Deuter. XIV. 15. verbum הקר & inten-des rei, וחקרת & vestigabis, & scrutaberis, & rogabis. Chaldaus Interpres: ולא תטעון neque fornicemini, quasi dicat, ne scrutemini, ne vestigetis viam ad spirituales fornicationem.*

[אחרי לבבכם] *post mentem vestram; i. e. post mentis primigenia labe corruptæ decreta & judicium: לבב φρόνημα σαρκής, quod caro sapiat, quod cogitet, sive rationis naturalem industriam cum in cognoscendo bono, tum in eligendo. Ei statim adjuncti oculi, qui adparens adpetitui bonum si-gnificant.*

עֵינֵיכֶם] *post oculos vestros*; seu, post id, quod in oculis vestris bonum rectumque videtur, i. e. quod sensuum oculorumque iudicium comprobaverit. Juxta vetustiores Rabbinos, *verba לבבכם אחרי innuunt Epicureismum, & scortationem*. Ita enim R. Abarbenel; וא"ל אחרי לבבכם זו אפיקורוסות ואחרי *dicunt autem Rabbini nostri p. m. post cor vestrum idem esse quod post Epicureismum, & post oculos vestros, idem quod, post scortationem. Mens dicti est, non debere Israelitas credere falsis verbis, neque obsequi pravis libidinibus.*

אשר אתם זונים אחריהם] *qua sequentes scortamini*. Onkelos: *scortamini, מעל אלהיכם averfi à DEO vestro. Hosea IX. 1. Scortari post mentem atque oculos, i. e. spretis legibus divinis cupidè licenterque rationis aut sensuum sequi iudicium. vid. Deut. XII. 8. 3 2.*

למען תזכרו] *ut recordemini*. Alibi recordari est habere quasi signum ad manum, & monumentum inter oculos, ut sit doctrina in ore: quo quidem modo Paschatis festum in memoriam reduci jubet Deus. Exod. XIII. 9.

וַעֲשִׂיתֶם אֶת מִצְוֹתַי] *ut faciatis*, i. e. ut facere studeatis. nam & ea futuri vis est. Porro: Facere est implere. Jure enim Deus à populo suo postulat, quod debent. R. Abarbenel existimat, Deum ideo præcepisse assiduam fimbriarum oralium contemplationem, ut ea memoria legum frequentius repetita habitum virtutis acquirerent: אבל ענינו מה שכתב הפלוסוף שרבו המעשי' בפת הלמוד יעשה קנין חזק בנפש באופן שאחרי יצאו המעשים בנקלה ומבלי קושי' וכן אמר הכתוב כאן שיעשו ציצית ויראו אותו ויזכרו את כל מצוות יי' וכו' למען אשר אחרי הקנין הנכבד ההוא מבלי ראיית הציצית אתם מעצמכם תזכרו את כל מצוות יי' וַעֲשִׂיתֶם אותם והייתם קדושים לאלהיכם כי לבעבור שתבואו לקנין הזה בלבכם צויתי אתכם במצוות הציצית: Innuitur, inquit, quod nonnemo Philosophorum scripsit, crebros discentium actus efficere habitum in animo radicatum, ita ut actiones cum nulla difficultate sequantur. Ita hoc loco Scriptura ait, ut faciant peniculamentum, videantque illud, & recordentur omnium mandatorum Dei, & hoc omne, ut acquisito præstanti hoc habitu absque Zizitharum usu ipsi per vos recordati omnium mandatorum Domini faciatis ea, sanctique sitis coram DEO vestro, ideo enim, ut acquiratis hanc

hanc facultatem in corde vestro, præcepi vobis præceptum Zizis.

והייתם קדושים לאלהים *sitisque sancti coram Deo vestro.*
 Vox **לאלהים** idem quod לפני vel **לעיני אלהים** in conspectu DEI vestri. Similiter Paulus: *ut sitis sancti & immaculati in conspectu ejus* Eph. I. & etiam est genitivi nota. itaq; extuleris: ut sitis sancti DEI vestri, ἅγιοι Θεοῦ Coloss. III. 12. Distinguunt docti ἅγιον inter & ἁγιασµόν, illud enim eum notat hominem, in quo actus permanens vel habitus Sanctitatis est, hoc verò eum qui sanctus est, vel actione Dei vel sua. Utraque notio huc spectat. Conf. Levit. XIX. 2. Ne dicam & Sanctos appellari à legibus, à doctrina divina, à Sacramentis, à toto denique cultu, quo Deum venerantur.

אני יהוה אלהים *Ego Dominus Deus vester sum.* Dominus ψλ. 41.
 dicitur DEUS Israelitarum, i. e. Beatitudo, quam animo concipere nemo queat. Non potest enim alicujus DEUS esse, cui non propter ipsum bene sit & æternum vivat, Levit XX. 38.

אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים *qui eduxi vos è terra Ægypti.* Is autem qui eduxit, personâ Trinus fuit. Memoratur enim Angelus, in quo fuerit Patris æterni nomen, Patris facies, i. e. Imago & character essentiæ paternæ: memoratur etiam Spiritus, quem exacerbarunt, verbo: Is, qui est Jehova Elohim Echad, i. e. hypostases divinæ, quæ sunt unus Deus.

להיות לכם לאלוהים *ut sim vobis Deus;* ut me summum Numen colatis, & vicissim ego vos divinis cumulem beneficiis, vos mihi populum elegi, regale Sacerdotium. Exod. XIX. 6. 1. Petr. II. 9.

אני יהוה אלהים *Sum, inquam, Dominus Deus vester.* Is qui unus æternus est, & ex fœdere DEUS vester, uti vicissim vos estis populus meus. Æquum est, ut legibus æterni Numinis omni studio pareatis, nihil non præclarum ab eo expectantes, qui Deum se vobis bona fide pollicetur.

SECTIO III. PERIPHRASTICA.

Vers. 37.

PER idem tempus; Ille vivens & stabilis in secula Deus, vel, Is qui est, qui fuit & venturus est, Deus, in tentorio conventus allocutus est ministrum & internuncium suum Mosen his verbis:

v. 38. Alloquere posteros Israelis, atque meo nomine edic ipsis, ut vel ipsi faciant, vel parari sibi sinant, in quatuor extremitatibus vel alis vestimenti, quod super reliquas vestes induere solent, fimbrias vel penicula-
 menta, quæ & ipsi & eorum posterius deinceps gestent,

v. 39. Erit autem fimbriata hæc vestis in hoc vobis usui, ut ea videntur omnium Dei præceptorum, moralium, ceremonialiumq; & forensium recordemini, & recogitata ex animo faciatis, neque curiosius speculantes sequamini iudicium mentis, quæ malis cogitationibus scatet, aut oculos vestros, quorum concupiscentia à vero Bono alienati idola colatis.

v. 40. Ut, inquam, recordemini, animoque sollicitè reponatis omnia præcepta & statuta mea, & sitis cum inhærente & habituali sanctitate, tum sanctitate propter Christum Dominum imputata sancti coram Deo vestro.

v. 41. Sum Deus ille vivens & stabilis in secula, (*Dan. VI. 27.*) Deus vester, & vos populus meus, qui haud ita pridem vos ex durissima servitute in libertatem vindicatos ex terra, quæ Chami filio Mizrajimo in hereditatem antiquitus cessit, i. e. ex Ægypto, eduxi, ut essetis populus, qui me condigna coleret veneratione, & ego vicissim, qui vos tueretur & æternum bearet. Ego, inquam, Deus vivens & stabilis in secula, Deus vester.

SECTIO IV. PROBLEMATICA.

Quæstio I.

Quo tempore Deus Legem de veste fimbriata tulit?

Existimat R. Don Isaac Abarbenel, ex primis præceptis fuisse, quæ Deus revelaverit Mosi, utpote fundamentum eorum, quæ deinceps promulgata, nec dissimile ei quod est de frontalibus & sanctificandis primogenitis, quippe quæ ante vulgata fuerint, quam Ægypto populus exiret, atque adeo pallii præceptum vel in Ægypto, vel saltem in Mara datum fuisse. Generaliter enim, ait, dictum, ibi posuit ei statutum & iudicium. *Exod. XV. 25.* Sed Moses illud celaverat hætenus Israelitas, donec ei lignantis historia illud suggereret: Dixitque, alloquere filios Israelis, & dicas ipsis, ut significet illis præceptum istud, prout meminerit: Dixitque eis id scil. quod acceperat, ut promulgatum ei fuit in Sinai. Verba Abarbenelis in Comment. in תורה fol. m. 298. col. 4. ita habent: וכתבו המפרשים שמצוות הציצת היתה מהמצוות הראשונות כי היא עקריית באות וכטוטפת ויקדוש בכורים שנאמרו קודם שיצאו ממצרים ושכן היתה מצוות הציצת כאמרת במצרים או במרה והוא

והוא מכלל שם שם לו חק ומשפת אבל משה לא אמרה לישראל
עד המקום הזה מפני שענין המקושש הביאה אליו ואמר דבר
אל בני ישראל ואמרת אליהם שיגיד להם המצוות ההיא כמו
Equidem se- שזכור ויאמ' להם הפ' המקובל כאשר ניתן בסיני
orfin à Rabbino sensum, & hoc de fimbriis præceptum Israelitas tum pri-
mum audivisse asseram, cum supplicium de homine sumeretur, qui lignan-
do Sabbatum violavit. Id eum fecisse per imprudentiam hoc unum arguat,
quod tota Ecclesia dubitans quid homine esset faciendum, Deum consuleret,
minime id factura, si is quidem sciens prudensque in legem peccasset, cujus
transgressionem jam antea in Sinai monte capitale Deus sanxerat. Exod.
XXXI. 14. 15. 18. Et verò oblivione in hanc maximè legem peccari, ipsa
Lex perspicuè docet, cujus primum verbum est, *Memento*, ceteris non præ-
fixum. Nimirum personæ vel res, in quæ peccare ceteris præceptis veta-
mur, nobis sunt præsentiores, quam tempus feriandî Sabbati, quod extra o-
culos positum è memoria hominis facile elabi potest. Cum igitur, qui
Sabbato lignaverat, factum istud, licet in naturæ impegisset legem, obli-
vionis prætextu diluere posset: ut ei Legi venerationem apud omnes crea-
ret Deus Legislator, ultimum ei supplicium irrogavit, jussitque, ut ab uni-
versa multitudine extra castra lapidibus obrueretur. Et ne simili posthac
imprudencia perniciem sibi arcefferent Israelitæ, fimbriatam vestem eos ge-
silare jussit, contra oblivionem & stuporem remedium. Vid. Osiand. Com-
ment. in h. l. p. 157. & Zennoren. Sect. 7 שלח fol. 77. col. 2.

Quæstio II.

An Moses, non autem Deus legum ceremonia- lium Autor sit?

Alphonſus Salmero, Doctor Pontificius Disp. 61. 62. in Acta Apo-
stol. docet, legem Mosaicam, qua parte continet præcepta ceremonialia &
forensia, non habere autorem Deum, sed Moſen, qui ejus non solum Promul-
gator quoad hanc partem, sed & proprie Autor fuerit. Verum enimvero
multæ rationes hanc Salmeronis sententiam evertunt. Primam textus noster
eique consimiles alii suggerunt, ubi & Legibus ceremonialibus solenne il-
lud præmittitur: וידבר יהוה אל משה לאמור *Alloquere Israelitas in
hec verba*, ita Levit. XI. 1. item, *Allocutus est Dominus Moſen & Abaro-*
nem

nem edicendo eis : alloquimini filios Israelitis his verbis , hæc sunt animalia , quæ vos comedetis. Simile Levit. XII. 1. 2. XIII. 1. 2. XIV. 1. 2. &c. Ex quo colligitur, & sensa legum ceremonialium, & ipsa adeo verba, quibus conciperentur, Deum tradidisse Mosi. Nec admittendam Salmeronis distinctionem in præcepta Decalogi & in præcepta ceremonialia, quod illa fuerint immediatè à DEO tradita, autoritate, ut ipse loquitur, suppositi & virtutis, ista verò immediatione tantum virtutis, inspirando scilicet Mosi, quæ vellet immediatè ab ipso constitui, autoritate sibi à DEO data. Hæc enim distinctio nullum habet fundamentum in Scriptura, quæ locis laudatis significat omnia illa præcepta simili modo fuisse ab ipso DEO lata, Mosique tradita, ut ea promulgaret. Secundo, quoniam ceremonialia præcepta id, quod in moralibus commune est, determinant, id facere non est humanæ rationis, quam constat in particularibus agendis sæpius obscurari. Igitur non saltè apud Gentiles, quorum ratio & mens in tantum sæpius aberraverat, ut quæ essent secundum se mala, ea licita judicaret, sed & apud DEI populum indigebant præcepta Legis naturæ communia determinatione. Ex qua ceremoniæ exortæ sunt, quæ à moralibus præceptis ad Legem naturæ pertinentibus distinguuntur. Sic, colere Deum, quatenus est actus virtutis, pertinet ad morale, sed determinatio hujus præcepti, ut scil. colatur talibus hostiis & donis, pertinet ad ceremonialia. Nec est, quod objicias, legem purgationis & primitiarum Mosi legem appellari Luc. II. Malach. IV. aliisque locis, eadem quippe Lex, quæ Mosi appellatur, certum est, vocari etiam Legem Domini, aut apertè significari traditam à Domino fuisse, nam Luc. II. scribitur, *postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem Mosi, tulerunt illum in Jerusalem, ut jisterent eum Domino;* ad significandum scil. eandem esse legem Domini, ut Autoris, & Mosi, ut Promulgatoris, qui eadem de causa Legislator dictus à Johanne cap. I. *Lex per Moysen data est,* & Malach. IV. Deus sic loquitur : *Mementote legis Mosi servi mei, quam mandavi ei in Horeb, ad omnem Israelem præcepta & judicia.*

Quæstio III.

An non supervacaneum sit divinas leges inculcare, quas implere nullus mortalium potest ?

Nihil impossibile, inquiunt Sociniani, *præcipit Deus, aut est iniquus.* Imo, qui legis divinæ implementum urgent, terrore ac metu perculsis spem salutis

salutis præcidunt. Rom. II. 15. Sed nihil agunt veritatis hostes, habent enim multum utilitatis sanctissima hæc monita. Nam & viam ostendunt, quæ eundum est ad cœlestia, & homines damnationis suæ convictos humiliant, & eos, qui nulla iusti rectique cura nisi coacti tanguntur, dum audiunt, diras legum sanctiones, coercent pœnarum formidine. Denique excitant nos ad obsequium, in eo roborant, & à delinquendi lubrico renatos detrahunt. Id autem cum dicitur, nec ignominia afficitur Deus, nec ad desperationem rediguntur homines. Sanè, si leges divinæ exigent, quod præstare nullo tempore virium humanarum fuisset, iniquus diceretur Deus. Nunc verò cum nostra culpa facultas hæc solvendi nomen perierit, utitur jure suo creditor Deus, repetens debitum ab illis, qui sua culpa amplius solvendo non sunt. Nec metuendum, ne spe sua excidant Evangelicis promissionibus suffulti, ad quas confirmandas & constituendas arthæ locum spiritus tenet, de quo Apostolus: *Postquam credidistis, obsignati estis spiritu promissionis sancto, qui est Arrhabo hereditatis nostræ.* Eph. I. 13.

Quæstio IV.

An Scriptoribus sacris immediatè & verba & sensum inspiraverit Deus?

Non aliis verbis, quàm quæ Spiritus Sanctus in os & linguam ingessit, referre divinam revelationem Prophetas, hinc est discere, quod iisdem verbis uti jubetur ad populum Moses, quibus eum Deus affatus fuit. Id enim vult solenne illud: *Alloquere Israelitis dicendo.* Eodem tendit quod Paulus 1. Corinth. II. 12. 13. Apostolos, ait, res divinitus revelatas verbis ex immediata revelatione suggestis protulisse, spiritualia verba spiritualibus rebus *συγγεγραμµέναι* seu adaptantes. Nec alienum est, quod Nostri contra Socinianorum blasphemias urgent, *nullum esse Jota legis, nullum apicem, qui non tanquam divinus approbetur.* Matth. V. 18. 19. & quod *omnis Scriptura inspirante Deo sit consignata.* 2. Timoth. III. 16. Quibus argumentis convicti asserere non dubitamus, quod Deus ipsos etiam sonos & verba formalia linguis hominum, quorum ministerio in exarandis Scripturis utebatur, imposuerit. *Ita Salvator noster* (refero B. Hülsemanni, Theologi profundissimi, verba) *magnus ille Propheta eam conditionem, quæ prædicta erat, de magno Propheta successuro in locum*

D
Mosis,

*Mosis, quod Deus verba vellet ponere in os ejus, quæ verba Prophete Deus per pronomen possessivum quoque postea vocavit sua Deut. XVII. 18. sic explicat Johannis IV. 26. VII. 17. 18. XII. 49. 50. quod non solum nihil re diversum, sed etiam nihil vocibus & verbis diversum proferatur, quin una numero actione iisdem proferat id pater cœlestis. Vid. Prælection. Cap. I. p. 1110. Qui hanc de verborum Θεωνόμια sententiam sollicitant, solœcismos opponunt sacris Scriptoribus passim usitatos. Huc referunt institutionis Cœnæ Dominicæ verba: ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἐκχυνόμενου. Luc. XXII. 20. & quæ Apocal. XXI. 12. 13. ἔχουσιν πυλῶνας δώδεκα, ἀπὸ ἀνατολῆς πυλῶνες ἑπτές, pro eo quod scribi debuerat πυλῶνας. Denique illud initio Apocalypseos dictum, in quo Johannes pacem precatur Ecclesiis ὅτι τὸ ὄν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος. Sed qui Scripturæ solœcismos imputant, ii sacrarum literarum ignarissimos sese produnt. Constat quippe, cum in Poetis tum in divinis libris, articulum præpositivum quandoque poni pro subjunctivo, ut Rom. XIII. 7. τῷ τὸν φόρον, τὸν φόρον, τῷ τὸ τέλος, τέλος. Itaque *Luce verba* exposueris, ἐν τῷ αἵματι, ὁ ἐκχυνόμενος. In secundo loco subaudiendum, ut aliàs frequentissimè solet, verbum substantivum, ἀπὸ ἀνατολῆς πυλῶνες ἦσαν ἑπτές. In tertio, ὁ ἦν καὶ ὁ ὢν καὶ ὁ ἐρχόμενος tanquam proprium ex Tetragrammato expressit Johannes, vel, quod potius est, relativum articulum ante subjunctivum omisit, quod pariter ab eo factum Apocal. I. 5. in verbis: ὅτι Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ μάρτυς pro eo quod scriberet, ὡς ὁ μάρτυς.*

Quæstio V.

An præceptum de fimbriandis vestibus sit ceremoniale?

Si, quod nonnullis visum, ceremonialia præcepta ea duntaxat dicenda sunt, quæ ordinantur ad figurandum Christum, Lex de fimbriis non veniet in ceremonialium præceptorum censum, & plurimæ leges in medio relinquentur, quas neque ad moralium, neque ad forensium classem retuleris. Hujusmodi sunt leges de purificatione puerperæ, Lev. XII. 1. 2. de Evnucho & spurio Deut. XXIII. 1. 2. de munditie castrorum, ibid. de simplicitate & fuga duplicитatis Levit. XIX. 19. de cibis immundis Deut. XIV. 4. Levit. XI. per totum caput. Igitur & illa erunt ceremonialia præcepta, quæ sacerdotium Christi non figurant, sed rationem habent ad ea, quæ sunt merè moralia,

lia, adeoque accuratius *Lex ceremonialis* describitur, *observatio rerum externarum seu sensibilibus à Deo mandatarum, & cultui morali inservientium.* Quoniam enim homo rebus sensibilibus præcipuè movetur, humanae infirmitati accommodare se placuit Deo, fidemque ejus rerum etiam in sensus incurrentium specie juvare. Neque ob hunc finem moralia hæc præcepta dici possunt, denominatio enim est non à fine, sed à forma, i. e. à vi directiva & coactiva circa facienda & fugienda ea, quæ sunt Legis Naturæ. Interim certum est, *dari mixta etiam præcepta, v. gr. ex ceremonialibus & moralibus*, quale est in Decalogo præceptum Sabbati, item, *decimarum primitiarumque* Levit. XXVII. 30. 32. *ex moralibus & judicialibus simul*, ut præceptum *de maleficorum & Diis sacrificantium supplicio.* Exod. XXII. 18. 20. *ex ceremonialibus & judicialibus simul*, ut præceptum, *qui non fecerit Pascha justo tempore, exscindetur è gente sua*, Numeror. IX. 13. & illud *de marito Zelotypo*, itemque *de terra promissionis in perpetuum non vendenda* Levit. XXV. 23. *ex moralibus* denique *ceremonialibus & forensibus simul*, ut Lex *de filia Sacerdotis scortante, filia item Sacerdotis deprehensa in stupro, & ob violatum nomen patris sui, flammis exurenda.* Levit. XXI. 9.

Quæstio VI.

Quo fine Deus jusserit gestare vestes fimbriatas?

Stolidi Judæi credunt, fimbrias hyacinthinas, quas Israelitis gestare Deus jussit, *præmium* fuisse illius, quod dixerat Sodomorum Regulo Abrahamus Gen. XIV. 23. Quia, inquiunt, Pater noster dixit, *si à filo ad corrigiam calceamenti accepero, si, inquam, accepero de re nulla que sit tua:* Ideo in præmium concessa sunt filiis ejus duo præcepta, filamina nempe hyacinthina & lora Phylacteriorum. Indiguit scil. hoc peniculamentorum loramentorumque præmio, cui Deus ipse scutum fuit atque merces amplissima Gen. XV. 1. Alii putant, *ad avertendos malos genios vim habuisse ut Phylacteria.* Mirum est, verba sunt celeberr. *Fagii* in h. l. *quantum Judæi tribuant huic vesti, quasi singularem vim quandam habeat contra* אַרְיָה i. e. *malum genium, seu pravam illam concupiscentiam, unde est, quod, qui inter illos ceteris religiosiores haberi volunt, perpetuo eam sub aliis vestibus*

stibus gestant. Et tales religiosulos vulgo vocant Zizisbettser. Conf. Bertram. in Matth. XXIII. 5. p. 633. Lightfoot. in Chronolog. tempor. f. 46. Berachot. f. 2. c. 4. Quasi verò mali dæmones spiritualis nequitiae architecti carnalibus fugarentur armis, & non potius, ut malum vincamus, opus sit fidei clypeo. Ephes. VI. Alii, quibus cum facit R. Don Isaac Abartenel, vestem hanc pro fundamento habent omnium præceptorum, magnamque sibi mercedem pollicentur à Deo, coram quo ex operibus legis nulla caro justificatur. vid. supra Sect. 4. quæst. 1. Sunt denique, qui has stibrias pro memoriali datas eorum majoribus, sanctitatem & justitiam parare gestantibus opinantur. Ita enim Bahal batturim: Zizis per Gematriam est צדקות justitiæ, & per eandem Cabbalæ speciem אשף aquilæ. Insinuatur, eum, qui diligenter observat præceptum Zizis, sceleris immunem visurum esse faciem majestatis divinæ. Scriptum quippe, ego in justitia videbo vultum tuum. Sed quare immunis à scelere? Ideo quia dictum in S. Scripturis est: Portabo vos alis aquilinis: & paucis interjectis: Ideo præcepit facere quatuor peniculamenta in quatuor oris vestimenti ejus, ut, quotiescunq; istud conspexerit, recordetur legem. In singulis autem sunt quinque nodi, ut recordetur Pentateuchi, & in singulis sunt octo fila, ut prohibeatur à delictis, quæ octo membris parantur, quæ assuefaciunt hominem ad peccandum; ut, aures, oculi, os, nasus, manus, pedes, pudenda & cor. Quod si integrum se à transgressione præservarit, impunis & insons est, in tantum ut octo cælis sublimior censeferi queat. Scriptum enim est: Eritque anima Domini mei ligata in fasciculo vitæ. Quod si autem eas violaverit, reus fiet octo judiciorum, percussioni sepulchri, septemque habitaculorum infernalium. Hæc repetit etiam R. Bechai in תורה Sect. שלך ex Medtaschim & Cabbalistis. Verus & genuinus præcepti finis ab ipso Deo insinuatus est, jugis præceptorum suorum memoria, & nunquam intermittendum sanctitatis studium, ut recordemini & faciatis omnia mandata mea, & sitis sancti coram Deo vestro. v. 39. 40. Cap. XV. Numer. Sane omnes ceremoniæ inservire debebant cultui spirituali, & exosi cœperunt esse Deo Israelitæ, cum primum à ceremoniali cultu moralem se jungerent. Itaque is, qui absque interna animi devotione è præscripto legis externo sacrificaverat Deo bovem aut pecudem, peninde dictus est fecisse, ac si canem mactasset vel decollasset. Esai. LXVI. 3. eodem respectu totum externum hypocriticum cultum in sacrificiis & factorum dierum observatione consistentem execratur Deus.

Esai. I. 10. seqq.

Quæ.

Quaestio VII.

Num actionum fideique regula sit conformitas cum iudicio rationis?

Infinitorum errorum esse compertam rationem, non exempla saltem *Gentilium* docent, qui *vani facti sunt in ratiocinationibus suis, & obtenebratum est cor eorum intelligentia carens.* Rom. I. 21. sed Judaicae etiam gentis caecitas, quae, quoties à divinae legis praescripto decessit, ad idolorum cultum delapsa est. Graves ergo causas habuit Deus, quamobrem Israelitas moneret, ne oblitis mandatis suis attenta observatione sequerentur rationem aut oculos suos. In quibus periculum docet, eorum qui in rebus fidem aut cultum divinum concernentibus rationis & consuetudinis vulgatae normam sequuntur. Non potest non à distorta regula perversa actio venire. Quomodo caecus caecum duxerit? & quae facultate divina cognoscendi aut dijudicandi destituitur, imò quae contrario habitu corrupta est *ratio*, quomodo iudicium de mysteriis ferat? 1. Cor. II. 13. Quae ne quidem naturalium rerum norma, quo jure rerum sublimiorum, quae sunt Spiritus Dei, regula dicetur? Igitur, quod Scriptura toties inculcat, non est cur intellectum aut oculos nostros in iis, quae ad cultum aeterni Numinis attinent, sequamur. Humana ratio captivanda sub fidei obsequium est. 2. Cor. X. 4. 5.

Quaestio VIII.

An intentio satis sit ad boni operis complementum?

Quamvis intentio bona necessaria sit ad opus bonum, illa tamen absque mandato & promisso divino non sufficit ad operis bonitatem. Unde enim constabit, intentionem & studium nostrum DEO placere, si non constet, velle id Deum quod agimus. Itaque ad leges suas nos revocat, id solum sibi placere testatus, quod ipse approbasset, non quod ex mentis nostrae iudicio bonum nobis videretur. Hinc D. *Augustinus* L. IV. contr. Julian. c. 4. *quicquid boni sit ab homine & non propter quod sapientia vera fieri precipit, etsi officio videatur bonum, ipso non recto fine peccatum est.* Ea de causa ab elogio bonitatis exciderunt opera irrogenitorum, & qui ex electitia intentione mandatis hominum haeserunt, frustra colere Deum perhiben-

tur. Matth. V. Sic Micha idololatra cultui à semet dedicato visus sibi est Deo placere, sed erravit. Judic. XVII. ult. Sic Israelitis, quoties Molocho filios immolarunt, non defuit animus Deum colendi iis scil. pignoribus, quæ essent ipsis longe carissima. Sed ejus pietatis scil. Deum vindicem experti sunt. Bene *Drexelius* libro de recta ratione cap. VI. monet, *inobedientia intentione bona defendi nequit, corium furari & calceos egenis dividere, elemosyna patibulo digna est, opera hypocritica* Esa. LXVI. 3. Duas hactenus causas, ex quibus bonitas actuum moralium æstimanda, significavimus; addamus & tertiam, fidem videlicet, bonorum operum largissimum fontem & originem, sine qua opus quantumvis pretiosum, simulacrum virtutis est, corpus exanime & charitas cæca. Audiamus Apostolum. *Quicquid non est ex fide, peccatum est.* Rom. XIV. 23. eique succinentem *Augustinum*: Quid ergo? debemus nulla opera præponere fidei, i. e. ut ante fidem quisquam dicatur bene operatus? ea enim opera, quæ dicuntur ante fidem, quamvis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videntur esse, ut magnæ vires & cursus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet opera sua bona ante fidem, ubi fides non erat, bonum non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Psalm. XXXI.

Quæstio IX.

*An liceat bonum operari non saltem gratitudinis
testanda gratia, sed & præmii à Deo consequendi intuitu?*

Plus simplici vice repetit Dominus, esse se Israelitarum Deum. Nihil poterat dici, quod acrius vel ad Legis studium eos incitaret, vel obligationem gentis Judaicæ pulchrius exprimeret. Quoties enim Deus nostrum sese fatetur, & beneficia tanto nomine digna, i. e. hujus & venturi seculi præmia promittit. Itaque ex eo etiam Christus contra Sadducæos animarum immortalitatem corporisque resurrectionem evicit, quia Deus Abrahami Deus appellatur. Is autem qui tanto favore nos cumulat, dignus est, cujus cultui nos vicissim totos impendamus, i. e. *ut diligamus eum ex toto animo, toto corde & omnibus denique viribus nostris.* Deut. VI. 5. Matth. XXII. 37. Illa autem tam splendida promissa, quæ Legis observatoribus data, non sinunt nos dubitare, licere homini regenito directè bonis operibus dare operam, ut divinitus promissa præmia consequatur. Neque ideo evertitur doctrina, quæ vitam æternam negat operibus, nec ea, quæ intuitu & intentione consequendi ipsam

ipsam vitam æternam per bona opera, bene operari vetuit. Quicquid autem præmii ex opere suo sperat regenitus, id diversum est ab essentiali gloria & beatitudine, ad quam frustraneum foret contendere. Neque merito in his quoque præmiis, quæ per opera quærentur, locus conceditur, quando nostris virtutibus condignam mercedem & Scriptura negavit, & sanctissimus quisque desperavit.

Quæstio X.

An aliquid conferat ad sanctificationem suam Regenitus ?

Iussit Israelitas, quibus Deum se promiserat Dominus, ut *visis penicillamentis recordentur omnium mandatorum suorum, faciantque ea & sancti sint coram Deo suo*. Subjectum sanctificationis innuitur *Israelita, Deo conciliatus*. Nec enim Deum se Israelitarum dicere potuisset Dominus, nisi in fœdus suum receptis peccata condonasset. His talibus legalium mandatorum obsequium præcipit eum in finem, ut qui antea justitiam Deo acceptam fide adepti essent, deinceps observatis divinis legibus evaderent sancti, h. e. ut ab omni impuritate purificatis animis membra corporis ad opera justitiæ exercenda usurparent. Hæc ut accuratius intelligantur, notamus, duplicem esse sanctificationis causam efficientem, unam primariam, secundariam verò alteram. *Primaria DEUS est*, qui nos creavit in Christo Jesu ad bona opera, quæ præparavit, ut in illis ambularemus. Ephes. II. 10. *Secundaria vel subjectiva causa est homo justificatus*, qui à Deo renovatus indies per vires divinitus datas, quatenus ex Deo natus est Joh. I. 13. & fœderis divini particeps seipsum sanctificat. Ex quo colligitur, sanctificationis & renovationis opus Deo & homini commune esse, atque in hoc à justificatione differre, quæ solius Dei actio est, & quoad actum primum, sensumque fidei acceptantis hoc beneficium in instanti peragitur. Rom. IV. 3. 6. Matth. IX. 2. & 22. Igitur justificare quidem seipsos homines negamus, renovare concedimus. In illa enim sola imputatio locum habet, in hoc justificati sunt *ἡπικλόντες ἀγωνίζοντες ἐν φόβῳ Θεοῦ perficientes sanctitatem in timore Dei*. 2. Cor. VII. 1.

Quæst. XI.

Quæstio XI.

Quam sanctitatem ab Israelitis requirat Deus?

In sacris literis קדוש sive *sanctus* propriè est separatus vel sejunctus, Inde primò Deo tributum sonat ab omni impuritate sejunctum. Lev. XI. 44. Sanctus sum, i. e. à peccatoribus ἀφ' ὁμοιοῦς, ut Sacerdos novi fœderis Jesus Christus describitur Hebr. VII. 26. Idem nominis sensus Habac. I. 12. יהוה אלוי קדוש *Domine Deus meus, Sanctus meus*, i. e. quem unum omnium Deorum colendum sumsi. Insinuat eodem vocabulo, Deum ab humanis & Angelicis mentibus ita disjungi, ut nec infinita ejus essentia comprehendi, nec voluntatis ejus decreta, nisi ab ipso revelata intelligi, aut ullo scrutinio investigari queat. Sic usurpatur Proverb. XXX. 3. ודעת קדושים *& cognitionem Sanctorum cognoscerem?* קדושים i. e. sanctarum in divina essentia personarum, ut Proverb. IX. 10. Jos. XXIV. 19. Hose. I. 2. Ea causa est, quod, ubi Angeli Deum magnificare volunt, nihil aliud fere pronuncient, quam קדוש קדוש קדוש *Sanctus, Sanctus, Sanctus*. Esai. VI. 3. quasi id cum primis præstantiam Dei infinitam, & à nulla creaturarum quantumvis nobili intellectam exprimeret. *Secundò*, sancti vocantur homines, qui ab omni impuritate, aut saltem à profano negotio abstracti cultui divino operantur, ut Num. XVI. 5. 7. Lev. VI. 9. & 19. 20. Deut. VII. 6. Sanctus vocatur tertio *& ille, qui peculiaribus ceremoniis Deo consecratus est*, ut Naziræus Num. VI. 5. *is item, qui Sanctus habetur*, ut Levit. XXI. 8. Sanctificabis autem sacerdotem, quia cibum Dei tui offert, Sanctus esto tibi, i. e. Sanctum habebis, quia sanctus est, ego Dominus sum Sanctificator vester. Quo sensu per nobis imputatam fidem dicimur Sancti Actor. XXVI. 18. 1. Cor. I. 2. & quo electionis nostræ finem Apostolus describit, ut essemus Sancti & irreprehensibiles Ephes. I. ubi juxta *Baldinum* intelligitur sancta & immaculata vita in charitate, i. e. Sanctitas imputata & inchoata, quam habemus per Christum, & addi potest perfecta, quam habituri sumus in vita æterna, *Grotius* frigidissimè annotat: Ostendit quo tendat vocatio prius in decreto, deinde in actu, nempe ut sic vocati edant magnæ pietatis opera, & ab omni crimine vacent: *Quartò* sancta censetur res, *quæ cultui Numinis destinari solet*, ut vestes, panes, 1. Sam. XXI. 4. aqua Num. V. 17. vel tempus DEO consecratum. Nehem. VIII. 9. seqq. Esai. LVIII. 13. vel locus, quem præsentia Dei honestavit, ut castra Israelitarum, Deut. XXIII. 14. Dei habitaculum. Psalm. XLVI. 5. mons in quo templum. Psalm. XCIX. 9.

Quæ.

Quæstio XII.

An vitam æternam etiam Lex vetus promiserit?

Communitè id negant *Socini* asseclæ, & ab eodem Magistro disciplinam suam edocti *Mubammedani*. In quibus *Ismael, filius Aly* ideo corruptam esse ab Hebræis Pentateuchum asserit, quia nihil de præmiis post hanc vitam, nihil de mortuorum in vitam reditu, nihil de vita æterna contineat, eademque de causâ divino Libro præferre ausus est Alcoranum, solidè refutatus à *Marraccio, Pontificio*, iis fere argumentis, quibus contra Jesuitas Nostri Theologi Sacrosanctæ Scripturæ integritatem defenderunt. Vid. *Prodromum ad refutationem Alcorani P. I. fol. 13. nuper cum Arabico Alcorani textu characteribus nitidissimis, latina item versione & refutatione, Patavii editum*. Verùm illud de vita æterna Veteribus in V. T. non revelata temerarium assertum, ut loca alia brevitatis studio prætermittamus, unus jugulet præsens locus, in quo Israelitarum Deum compluries sese profiteur DOMINUS. Quid enim aliud eo dicto persuadere gentem voluit, quam sublata veteri inter Deum & hominem inimicitia, viam deinceps ad immortalitatem patere, cunctisque cœlestibus bonis cultores suos securissimè fruituros? Neque putandum est, terrestrium temporaliumque rerum abundantiam vim tantæ promissionis adimplevisse. Siquidem illi, quibus primum hæc promissa data sunt, in exilio vitam consumserunt, aliam ab ea, quam reliquerant civitatem quærentes. Fide præditi, mortui sunt omnes hi, non adepti promissa, sed ea procul conspicati crediderunt, & amplexi sunt, seque in terra hospites & peregrinos esse confessi. Qui enim talia dicunt, patriam se requirere declarant. Quod si eam recordarentur, ex qua profecti sunt, haberent revertendi tempus: nunc potiore desiderant, h. e. cœlestem. Itaque non dedignatur Deus cognominari *Dens ipsorum*, quippe quibus urbem paraverit. Hebr. XI. 13. 14.

SECTIO V. PORISMATICA,

Primum Porisma deductum ex versu 37. & 38.

Quæ ad informandos homines de agendis credendisque in Scriptura S. habentur, ea Deus vel immediatè, vel mediatè, vel eadem utroque modo revelavit.

Secundum ex iisdem versibus.

Mosaicæ Leges divinitus sunt inspiratæ.

Tertium ex vers. 38, 39, 41.

Omnibus modis Deus homini ad sanctitatem autor est.

IV. ex versu 39.

Verbum Dei est perfectæ morum & fidei regula, nec humanis opus est traditionibus cultibusque electitiis, in quibus mens nostra facile sibi perfectionis imo supererogationis persuasionem fingit.

V. ex eodem.

Omni tempore damnatus fuit cultus, quem ex suo sibi corde homines fingerunt, 1. Reg. XII. 33. Esai. I. 12. XXIX. 15. Matth. XV. 9. Deut. XII. 22. Itaque & sacrificia Abelis & aliorum, qui ante Diluvium vixerunt, Patrum, præceptum habuisse minimè dubitamus.

VI. ex eodem.

Corrupta ratio & carnalis concupiscentia pessimi in cultu divino Duces sunt.

VII. ex vers. 39, 40.

Perire etiam in regenitis potest benefactorum Dei memoria.

VIII. ex iisdem versibus.

Regeniti memoria Legum divinarum thesaurus est.

IX. ex versu 39.

Non satis est, esse memorem mandatorum DEI, nisi eis obtemperemus, nec enim Legis auditores apud Deum erunt insones, sed Legis executores. Rom. II. 13. Qui in perfectam libertatis Legem penitus introsperit & in ea manserit, is qui non sit obliviosus auditor, sed operis effector suo facto beatus erit. Jacob. I.

X. ex eodem.

Cultus à Deo non præceptus idololatria est.

XI. ex

XI. ex versu 38.

Ad posteros quoque transmittenda Legum divinarum cura.

XII. ex eodem.

Lex ceremonialis non est perpetua, & à jugo ejus & à necessitate observandi Leges Ecclesiasticas de rebus adiaphoris liberi sunt Christiani.

XIII. ex versu 39.

Est quiddam in renatorum mentibus, quod ad spiritalem scortationem pellicit.

XIV. ex vers. 39, 40.

Jugis præceptorum divinatorum memoria præparat animos ad obsequium.

XV. ex vers. 39.

Ex oblivione Scripturarum nascitur Dei contemptus.

XVI. ex eodem.

Et qui scienda ignorat, & qui obliviscitur, in Legem Dei peccat.

XVII. ex vers 39, 40.

Lex perfectam requirit obedientiam, & minimus etiam defectus vel difformitas à Lege totam hominis actionem vitiosam reddit. Jacob. II. 10. 11. ut adeo impossibile sit per Legem justificari.

XVIII. ex vers. 40.

Deus à renatis postulat, quod debent, licet nemo eorum Legem ejus partium graduumve perfectione præstare queat.

XIX. ex versu 40.

Nova obedientia debet esse continua.

XX. ex eodem versu.

Hæc est Dei voluntas, Sanctificatio nostra.

XXI. ex eodem.

Sanctificatio liberavit fideles Veteris Testamenti à servitute peccati, ut eosdem justificatio a maledictione Legis.

XXII. ex versu eodem.

Non decet esse peccati servos, qui servi facti sunt justitiæ in sanctificationem, Rom. VIII. 12. sqq. Gal. V. 16.

XXIII. ex versu 41.

Abundè nominis יהוה אלהים mentione sub divinx Majestatis jugum redigimur, quia portentosum fuerit ab ejus ditione velle nos removere, extra quem esse non possumus.

XXIV. ex eodem versiculo.

Ingens devoti cultus incitamentum est foederalis Dei gratia, promissa
 verbis, Ego Dominus Deus vester. Eodem enim argumento *Paulus* ad san-
 ctitatis nostrae commendationem utitur. *Vos viventis Dei templum estis:*
 quemadmodum dixit Deus: *Habitabo & versabor apud eos, eroque eorum*
Deus, & ipsi mihi populus erunt. Quapropter exite ex medio eorum, ac
separamini, inquit Dominus, neque impurum tangite, & ego vos acci-
piam, vobisque Pater ero, & vos mihi eritis filii & filiae, inquit Domi-
 nus Omnipotens. Hac igitur habentes promissa, charissimi, purgemus nos
 ipsos ab omni & corporis & animi labe, sanctimonia persuagentes
 cum Dei metu. 2. Cor. VI, ult. VII, 1.

תם ונשלם
 תהלה לבורא עולם:

Alß meine Poëß laß deine Saiten klingen/
 Du solt dem werthen Vausch ein Lied zu Ehren singen.
 Wiewohl Sein kluger Geist bedarff deß Rühmens nicht/
 Weil diese Schrifft genug von Seinem Fleisse spricht.
 Denn Künste wissen sich am besten auffzuschwingen/
 Und Weißheit kan von selbst bis zu der Sonne dringen.
 Sein ungemeiner Fleiß bedarff kein frembdes Licht/
 Drum liefert meine Hand nichts als die Freundschafts-Pflicht.
 Mein Freund! geneuß den Lohn mit tausendfachen Seegen/
 Und ernde reife Frucht in Deinem Vaterland/
 Denn die Gelehrsamkeit beut Dir die rechte Hand/
 Drum muß die Ehre sich zu Deinen Füßen legen.
 Indessen schrecket mein Herz den Wunsch mit kurzem ein/
 Der Himmel lasse Dich ein Licht der Kirchen seyn.

Mit diesem wolte seine ergebenste Gratulation
 gegen seinem werthen-Freund bezeugen

J. H. B.

E N D E.